

לא לקחתי לעצמי שום מונופול. החייל הצעיר שלה רשאי בהחלט לכתוב גירסה משלו על בעיות המילחמה והדור הצעיר. מי מונע בעדו לכתוב את האמת כפי שהוא רואה אותה? אני לא אפגע גם אם הוא יכתוב על בעיותיהם של המזדקנים.

האם עלי להיות נכה, כדי שהגברת התיא תרשה לי לכתוב על נכים? למה היא לא תובעת ממני לעבור ניתוח הורמונאלי ולהפוך לאשה. לפני שאני מדבר בשמן של נשים?

● **קיבלת תגובות אחרות לספר?**

כ-400 מיכתבים.

● **איזה מין?**

כל מיני, ומכל מיני אנשים. מצעירים ומזקנים. מחייים, לים, התיכות ותלמידים.

● **בעד?**

בעד ונגד. הרוב בעד, אבל לא זה מה שעשה עלי רושם. היו כמה מיכתבים נהדרים, שבהם התייחסו הקוראים לבעיות שהספר מעורר, ולא לספר עצמו.

● **אתה עונה על מיכתבים?**

לא. אני מתייחס אליהם בספר הבא, שייצא בעוד חודש-חודשיים.

● **מה זה יהיה?**

ספר. סימני-דפוס, עמודים ממוספרים בכריכה קשה. השם: "קריעה תמה" הסוג: ספרות. ואל תשאל מה זה. תקרא — תדע. ויהיה בו, כגיראה מיכתב לקורא, ואני אנסה לענות שם על כמה מהבעיות שהקוראים עוררו במיכתביהם. אולי.

● **ושחזו דך כסף בדמי-קריאה?**

כן. קיבלתי כ-380 ל"י, בתשלומים של מלירה אחת עד שישים. רק היום קיבלתי צ'ק על שישים לירות ושתי שורות של תודה על הספר, מאדם שלא ציין אפילו את כתובתו. זה הדהים אותי.

● **אתה לא חושב שההזמנה הזו לתרום מות היתה קצת מבישה?**

בכלל לא. אל"ף, הכסף הזה מגיע לי, כפי שהסברתי במיכתב לקורא בספר. ב. אני באמת רואה בכל לירה שהגיעה אלי מחמאה גדולה ואמתית, וגם במיכתבים. שחקן על הבמה שומע את מחיאות-הכפיים. צייר רואה את פניהם של המבקרים בתערוכה שלו. רק הסופר נשאר בדרך-כלל מנותק לחלוטין מתגובות הקהל. אין

..יש לי אצרה שלשמה

אני מוכן גם להתבזות...

לו מושג מה עורך הספר אצל קוראיו. הוא נאלץ להסתפק בקריאת ביקורות, ואת דעתי על הביקורת כבר אמרתי לך.

אני רואה ב-400 המכתבים שקיבלתי את אחד ההישגים החשובים של הספר. הקוראים לא נשאו אדישים. הם הגיבו. בעד. נגד. לא חשוב.

לרגע אחד הם חרגו הצרכנים האלמוניים והפכו לאנשים, חברים, אפילו ידידים. תנוגד לקראו מה שהם כותבים. זו ממש חווייה לראות את העימות שהספר יצר בינם לבין הבעיות.

● **איך היית מגדיר את "יופי של מילה תמה"? מה זה, רומן? רפורטאז'ה? ספר פובליציסטי?**

אני לא עוסק בהגדרות. הגדרות, חוקי-דקדוק ותחביר, תמיד מנסים להדביק ולהקפיא את השפה המתהווה. אותו דבר אמור גם לגבי סיפורת. קודם כל נוצר משהו. הגדרת ה"משהו" הזה היא מעניינם של ממינים ומקטלגים, שאינם יכולים לסבול אי-סדר. מצידי אתה יכול להגדיר את הספר שלי כסלטי-ירקות. בעצם, ההגדרה הזו די מוצאת חן בעיני. תערוכות של אלמנטים רבים ושונים, מתובלים במידה, ומצטרפים, אני מקווה, למשהו אחד. אתה יכול לאכול את עליית הסלט של כנף גדולה ולבלוע הכל ללא-הבחנה, ואתה יכול לחטט בו במקלות סיניים ולברור לעצמך את המרכיבים הנחמים לך לעיכול.

● **אבני איך אתה מתייחס אל הסלט כו? לו? האם אתה רואה בו יצירה סיפורתית?**

אתה שוב חוזר להגדרות. מה זה חשוב איך אני מת' ייחס לזה? האם לא יותר חשוב איך אתה מתייחס לסלט הזה? אני לא יודע איזה היכלי-ספאר אתה בונה על המילה "יצירה".

לגבי, כל המצאה היא יצירה. ומכאן שאני רואה בכל ספר מוצא — יצירה. כמו פזורה, סיכת-ביטחון, עט-כדורי, מוטוס-סילון. המצאה בעולם הרחובי. דירוג וחלוקת ציור נים לאותה המצאה, הם מענייניו של הצרכן, שהמבקר מנסה לדבר בשמו.

● **מה הזילזול הזה בביקורת הסיפורתית?**

אני לא מולזל בערכה כאמצעי-ביטוי, למבקרים הר מרגישים צורך להודיע לעולם איך הם גיירים ואיפה הם עומדים לאור היצירה המבוקרת. אני בסך-הכל מפקפק בערכה כאמצעי-בקה לשיפור היצירה. הביקורת הטובה ביותר להמצאה פגומה היא המצאה משוכללת יותר.

אילו המבקרים היו יודעים את סוד היצירה ואת נוסחאות המצאות, הם היו יוצרים ומציאים בעצמם. אני לא מקבל את הביקורת כביטוי לדעת-קהל, אלא כהשתקפות עולמו הרוחני של כותבה. לכל קורא יש בגאוו משלו, ואמות-מידה משלו, ורק אנשים אשר ויתרו על כושר-החשיבה שלהם, נזקקים לסמכות שתחליט בשבילם מה מוצא ומה לא מוצא חן בעיניהם.

התופעה הזו, שאני יכול להגדירה רק כהשפלה-עצמית קיימת, כמוכּוּן, גם בתחום הפוליטיקה. החברה, הארכי-טקטורה, המוסר, האופנה וכדומה, רוב האנשים מתעצלים לחשוב, ומבקשים שמישהו יחליט בשבילם ויקבע את עמדותיהם.

בעיני, כל אדם הוא הסמכות העליונה ביותר של עצמו, ומכאן שדעתו של כל קורא חשובה לי כדעתו של מבקר, ודעתי שקולה כנגד דעתם, אלא-אם-כֵּן הם מצליחים בכוח ההגיון והשכל הישר להפריך את דיעותי.

● **השתתפת במילחמה האחרונה?**

לא.

● **למה?**

לא גויסתי ולא נקראתי למילואים, מאז ששר-הביטחון סילק אותי לפני כמה שנים מגלי-צה"ל.

● **למה לא התנדבת? הרי יכולת לחציע את שירותיך כבדרן, לפחות.**

אילו נתבקשתי לבדר ולשעשע חיילים — הייתי מסרב.

● **למה?**

מפני שכל הופעות-הבידור בפני חיילים נראו בעיני כגיסיון — פעוט ככל שיהיה — להשכיח את המציאות. להרדים את כושר-החשיבה, ולדחוק הצידה — ולו לשעה קלה — את השאלות המכריעות.

התפלתו שאנשים יחזרו מהמילחמה מפוכחים ככל האפשר, רציתי שיחשבו טוב-טוב על המצב בו הם, וכולנו, נתונים, רציתי שינסו להבין מי אחראי למצב

..למה לא לעשות כסף מההרוגים?

למה שהמתים לא יביאו

תועלת למישהו?

הזה, ויעשו מאמץ לבדוק מחדש את האמיתות שעליהם חזננו.

קיוויתי שהחיילים יחזרו מהמילחמה עוד יותר ממורמרים רים מכפי שחזרו, ולכן החלטתי לא לקחת חלק בניסיונות-ההרדמה.

● **הנפשות חסועות בספר שך לקוחות מהמציאות?**

בהחלט. מהמציאות כפי שאני רואה אותה. המציאות עצמה בלתי-סלקטיבית, ולכן גם חסרת-משמעות.

● **תיאור המילחמה מכופם על שיחות עם חיילים? ראיית אנשים?**

לא. את המילחמה המתוארת בספר — המצאתי, ועל המחודלים שבמילחמה זו, אני רואה את עצמי כאחראי בילעדי.

● **האם גיבור הספר מבטא את השקפי-תיך?**

ודאי. אבל לא רק את המסקנות ואת ההמלצות להחל-טות, אלא גם את השאלות המטרידות אותי, שאלות שאין לי עליהן עדיין תשובה חד-משמעית.

● **ואתה מתייחס ברצינות לדעות אותן אתה מביע בספר?**

מה זה חשוב אם אני מתייחס אליהן ברצינות? חשוב איך אתה, איך הקוראים, מתייחסים אליהם. שאלתי שא-לות ונתתי תשובות ברורות, כדי שהקורא יברר לעצמו סוף-סוף איפה הוא עומד במאבק הדיעות.

● **זאת אומרת שאי-אפשר לסמוך עליך גם כאשר אתה משמוע דיעה מפורשת ונזקק עמדה ברורה?**

ודאי שאי-אפשר לסמוך עלי. אם אני לא מקבל שום סמכות בתחום האתיקה והאסטיקה, איך אני יכול לצפות מהקורא שיתייחס אלי כאל סמכות בתחומים אלה? בבעיות מוסר ומצפון, טוב ורע, מוכרע ויפה — אי-אפשר לסמוך על אף אחד.

כל אדם הוא סמכות לעצמו. ועליו להכיר בעובדה המיאשת שידעתו ארעית, ושכדי שימשיך לתחזק באמיתותיו, עליו לנסות להפריכן שוב ושוב. אין מוצרים מוגמרים וניצחיים בעולם, וודאי שלא בעולם המחשבה.

● **ובכל-זאת, אני רוצה לדעת, אם מעבר לתרגיל-החשיבה גם אתה אישית, כיהודי, כיש-ראוי, כאזרח, הגעת למסקנה שצריך לעזוב את הארץ?**

השאלה הזו, נאמר, מציקה לי כפי שהיא מציקה בוודאי להרבה אנשים. כדי לברר אותה הייתי חייב להעמיד מול

**..קיוויתי שהחיילים יחזרו
מהמילחמה עוד יותר
ממורמרים מכפי שחזרו...**

רעיון הציונות אלטרנטיבה קיצונית. לצורך זה, הנחתי שהאקספרימנט הציוני נכשל. הנחה זו ניתן לבסס.

אחרי המלחמה האחרונה הפכתי לפסימיסט גדול. אם האמנתי אחרי מילחמת ששת-הימים שיש סיכוי לשלום, הרי שאינני מאמין בו כעת. הגעתי למסקנה שהערבים לעולם לא ישלימו עם קיומנו בקירבם כראש-גשר אירו-פאי. עכשיו, שהם טעמו את המטות המתוק של ניצחון חלקי בשדה הקרב, ואת טעמה הטמרה של מעצמה כלכלית אדירה — הם לא יווחו עד שלא יקראו אותנו מקירבם.

הם יעשו איתנו הסדרים של דו-קיום לחמש, לעשר שנים. הם ילמדו משגיאות המלחמה האחרונה וחרם הנפט, ובפעם הבאה הם יטילו את הכל למאבק הטופי.

אדם רציונאלי חייב להביא בחשבון אפשרות כזאת, הוא חייב לדעת מה הוא יעשה כאשר תתרחש השואה הזו, ולחפש לה פתרונות ואלטרנטיבות. אחת האלטרנטיבות שאותן יש לבדוק בכובד-ראש, היא הגירה — וטעינה בקרב הגויים.

● **את התרגיל הזה ניסנו במשך ארבע שנה, ושידמנו עבורו ביוקר.**

זה מה שגם אני למדתי בבית-הספר. איש לא סיפר לנו שבאימפריה הרומאית חיו ארבע מיליון יהודים, שאילו התעקשו לשמור על יהדותם היה העם היהודי מונח חיים שלוש-מאות מיליון נפש. זו עובדה. מכאן שרוב העם היהודי מצא את פיתורנו על-ידי התבוללות.

עלינו לברר לעצמנו שאלות-יסוד מחדש. האומנם יש הכרח היסטורי בקיומו של העם היהודי במסגרת טריטורי-ריאלית מסויימת? האומנם כדאי היה להימלט מן הגיטר אות כדי להקים כאן גיטו אחד ענקי? האומנם יש תבונה בריכוזו של העם במקום אחד, שבו ניתן להשימו בו במכת-אגרוף אטומית?

אימפריות גדולות כאשר ושומר, ומדינות כמו סרביה, נעלמו מן המפה הגיאוגרפית, אך צאצאיהן ממשיכים להתקיים כאזרחים תורכיים, יוונים, רוסיים. הגנים של העמים האלה ממשיכים להתקיים, ויחיו כל עוד יתקיים המין האנושי.

האם לא מוטב לקבור תיאוריה שיקרית (ציונות, לאומי-יות), במקום לקבור את אלה האוחזים בתיאוריה? ובכלל, למה לדאוג לקיומו של העם היהודי? למה שכל אחד מאיתנו לא ידאג לעצמו? האם קיים אידיאל כלשהו בעולם שלמענו ראוי שתקריב את חיך?

התשובה שלי היא שלילית. מי שתשובתו חיובית, חייב לדעת מהו המחיר הנתבע ממנו עבור המשך קיומו של עם-ישראל בארץ-ישראל. אם הוא מוכן לשלם בחייו ובחיי בניו עבור תיאוריה מדינית מפוקפקת — זו זכותו, אך כל אדם הרואה בחייו ערך עליון, חייב לשקול היטב אם לא הגיעה השעה להימלט מביתי-המשוגעים הזה, שבו אחת הפיתרונות האפשריים המומלצים ביותר הוא מצדה